

РЕЗЮМЕ

Г. И. Сотская. Теоретические основы понятия «эстетическая культура личности».

В статье рассматривается проблема эстетической культуры личности как интегративного качества высоко развитого индивидуума, что позволяет ему полноценно общаться с прекрасным и активно участвовать в его создании. Освещается теоретический аспект эстетической культуры личности, раскрывается ее сущность и содержание, рассматриваются и конкретизируются основные ее характеристики.

Ключевые слова: культура, эстетическая культура, эстетическая культура личности, теоретический аспект, содержание и функции.

SUMMARY

G. Sotskaya. Theoretical backgrounds of the conception «ethical culture of a person».

The paper addresses the problem of aesthetic culture personalities as integrative as highly individual, allowing him to fully communicate with stunning and actively participate in its creation. Highlights the theoretical aspect of aesthetic cultural identity, defined by its essence is revealed contents are examined and specified its main characteristics.

Key words: culture, aesthetic culture, aesthetic culture of the individual, theoretical aspect, examined and specified.

УДК 378.011.3–051

С. О. Шехавцова

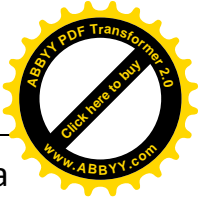
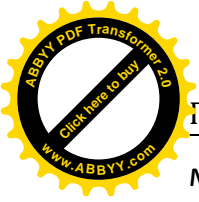
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка

ПЕДАГОГІЧНА РЕФЛЕКСІЯ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНЕ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ СТУДЕНТА ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті на основі вивчення наукових джерел представлено теоретичне обґрунтування поняття педагогічної рефлексії як концептуального положення формування суб'єктності студента, що забезпечує майбутньому педагогу готовність діяти в ситуації з високим рівнем невизначеності, здатність переосмислювати стереотипи свого професійно-педагогічного та особистісного досвіду, та визначення функції рефлексії в системі формування суб'єктності студента педагогічного університету.

Ключові слова: педагогічна рефлексія, суб'єктність студента, суб'єктний простір, суб'єктна активність, професійно-педагогічна діяльність.

Постановка проблеми. Модернізація вищої освіти в Україні на сьогодні потребує формування вчителів нового типу, які б володіли ціннісним ставленням до обраної педагогічної професії, які здатні адаптуватися до нових соціально-педагогічних умов, при цьому були б спроможні виявляти ініціативність, авторський підхід до навально-виховного процесу, власну активність, що здатна перетворювати навколишнє педагогічне середовище. Більш того, в сучасних умовах

майбутні педагоги повинні прагнути до постійного професійного та особистісного розвитку протягом життя.

Очевидно, що сьогодні сучасній школі потрібні педагоги-професіонали, фахівці з високим рівнем загальної та професійно-педагогічної культури, особистісним потенціалом, який сприяв би самовдосконаленню та індивідуальному творчому підходу до власної педагогічної професії та стимулював в українському суспільстві інтерес до результатів професійно-педагогічної діяльності педагогів-новаторів та педагогів-методистів.

Вирішення цієї проблеми ми вбачаємо не тільки у формуванні таких особистісних якостей у студентів, як самовизначення, креативність, здатність до рефлексії, ініціативність, а й формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності, що сприятиме прагненню до безперервного професійно-особистісного розвитку протягом життя.

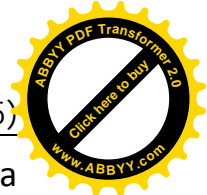
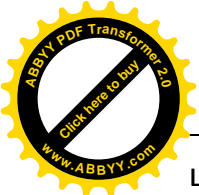
Аналіз актуальних досліджень. Існуюча джерельна база з проблеми формування суб'єктності студентів в освітньому просторі, зокрема в університеті, представлена в різноманітних психолого-педагогічних наукових дослідженнях, серед яких наукові роботи К. Абульханова-Славської, Л. Абдаліної, В. Бардиніної, М. Боритко, С. Кашлева, О. Леонової, В. Маркіна, О. Мешка, Т. Ольхової, В. Петровського, Л. Скорич, Л. Стахнева, В. Ткачева, О. Цимбал, В. Чернобровкіна та ін.

Проблемі розвитку педагогічної рефлексії в процесі професійної підготовки студентів досліджувалася в роботах І. Зимньої, А. Маркової, Л. Мітіної, О. Мирошник, Н. Кузьміної, С. Пальчевського, Т. Северіної, О. Суценко, В. Сластьоніна та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати педагогічну рефлексію як концептуального положення формування суб'єктності студента до професійно-педагогічної діяльності та визначення її функції.

Виклад основного матеріалу. Становлення суб'єктності студента відбувається через його самовизначення, перш за все самовизначення в професійної діяльності, поведінці. Викладач надає педагогічну підтримку у виборі та у прийнятті рішень щодо педагогічної діяльності майбутніх педагогів. У результаті самовизначення студент будує свою власну систему цінностей та професійно-педагогічну стратегію майбутньої професійної кар'єри. Формами організації такої діяльності можуть бути «Я-концепція», направленість особистості або суб'єктність особистості.

Принципову думку щодо суб'єктності висловлено М. Боритком, який вважає, що простір суб'єктності людини або його ціннісно-смыслову сферу утворюють два поняття, які поєднуються в категорії «цінність», а саме те,

що має значущість для інших людей, і те, що емоційно прийнято та усвідомлено самим студентом. Ці процеси: осмислити, тобто надати цінності смислам і усвідомити, тобто сформуванати смисли в цінності.

Науковець визначає головні ознаки щодо суб'єктного простору:

– по-перше, це цілісний та усвідомлений образ себе, оскільки суб'єктному простору притаманна цілісність та узгодженість елементів;

– по-друге, суб'єктний простір – це ідентичність студента в його соціокультурному оточенні, тобто бути ідентичним значить бути самим собою в соціокультурному оточенні. Ідентичність зберігає значущість індивідуального досвіду, і цей досвід готує індивіда до руйнної сили середовища, більш того, ідентичність інтегрує соціальні та професійні можливості;

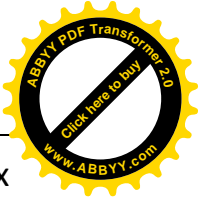
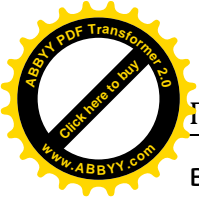
– по-третє, суб'єктний простір – це результат будь-якої діяльності студента над самим собою, тобто слід постійно зберігати свою позитивну ідентичність [2, с. 12–13].

У контексті теорії суб'єкта діяльності більшість дослідників (К. Абульханова-Славська, А. Леонтьєв) зазначають, що цінність діяльності для особистості пов'язана перш за все з можливістю самовираження, використання своїх здібностей та можливістю творчості [1].

Сьогодні в науковій літературі можна знайти досить солідне обґрунтування теоретико-методологічних засад теорії суб'єкта діяльності, тому ми зупинимося на проблемах, пов'язаних із реалізацією цієї теорії та формуванням суб'єктності, зокрема у вищій школі, тим більш, що цей аспект не набув ще належного висвітлення в українській педагогічній науці.

Ми дотримуємося думки, що для суб'єкта діяльності характерно бути включеним у процес будь-якої діяльності і нести відповідальність, яка не дає йому можливості змінити свою думку, навіть коли виникли труднощі. Характерною умовою такої діяльності є перетворююча активність суб'єкта як атрибут суб'єктності в діяльності та поведінці, в процесах сприйняття, прийняття рішень, що виражається в індивідуалізації прийняття цих рішень та постановці завдань.

Нам є близькою позиція С. Кашлева, який вважає, що специфіка суб'єктності визначається функціями регуляції активності, які актуальні в даний час для людини або актуальні з точки зору перспективи. У процесі становлення та розвитку людської активності, що виникає внаслідок впливу певної ситуації, перетворюється на власну активність у пошуку того, що є смислом для її життєдіяльності [4, с. 22]. Більш того, суб'єктність – завжди особлива та індивідуальна форма, що проявляється у діяльності, у здатності

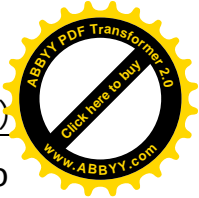
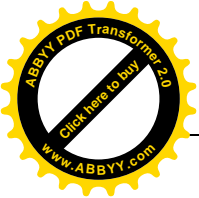

вирішувати проблем, використовувати засоби реалізації потенціальних можливостей людини та проявляти авторську активну позицію.

У контексті сказаного стає зрозуміло, що проявлення авторської активної позиції, зокрема суб'єктності, передбачає суб'єктну активність, яка, на думку Є. Уварова, реалізується завдяки регуляторним умінням подолання суперечностей та невизначеності з усвідомленням інформаційного забезпечення суб'єктного досвіду. Тобто людина у своїй суб'єктній активності різнорідна, тому ця різнорідність визначається завданнями саморегуляції, які вирішуються у досягненні нею певної мети та залученням різних компонентів суб'єктного досвіду [9, с. 13–14]. Враховуючи можливості, які були набуті у навчально-виховному процесі, а також вимоги суспільства, суб'єкт завдяки механізмам рефлексії будує свою власну лінію поведінки та здійснює перетворення оточуючої дійсності в умовах вищої школи.

Якщо суб'єктна активність та суб'єктні потенційні можливості студента виконують конструктивну та формувальну функцію його суб'єктності, і зумовлено це тим, що специфічною рисою професійно-педагогічної діяльності є особистісна вмотивованість студента на подальшу творчу його самореалізацію, то особливість педагогічної рефлексії полягає в тому, що педагогічна рефлексія у структурі суб'єктності студента університету виконує перетворюючу функцію та визначає ставлення студента до самого себе як до суб'єкта майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Відповідно до сучасних тенденцій педагогічної науки майбутній педагог на всіх етапах професійного становлення і педагогічної діяльності виступає як суб'єкт: вільного усвідомленого вибору педагогічної професії та найбільш притаманних шляхів оволодіння нею; навчальної діяльності в професійному навчальному закладі, що передбачає, по-перше, діяльність, яка надає свободу вибору методів вирішення навчально-пізнавальних завдань на різних рівнях творчої активності студента; по-друге, сумісну продуктивну діяльність викладача і студента, яка взаємозбагачує обох; по-третє, діяльність, в результаті якої формується рефлексія, що стимулює усвідомлення цілей та смислів; по-четверте, становлення індивідуального стилю педагогічної діяльності, що оснований на унікальності та на прагненні до саморозвитку; по-п'яте, творчу діяльність, що зорієнтована на створення кожним студентом усвідомлених планів, прогнозів та сценаріїв своєї професійної життєдіяльності в майбутньому; цілеспрямованої діяльності з удосконалення педагогічної творчості, враховуючи найвищий рівень – розробку та створення авторських педагогічних систем [2, с. 18].

Отже, суб'єктність студента проявляється в його здатності до самостійного усвідомлення та трактування процесів, які мають педагогічну природу, в доцільності, обґрунтованості, свободі дій у різних професійно-педагогічних ситуаціях, в оригінальності вибору певних засобів, форм, позицій, прийомів діяльності, в умінні усвідомлено впливати на ситуацію, в якій відбувається певна навчальна діяльність.

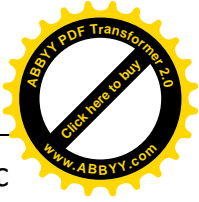
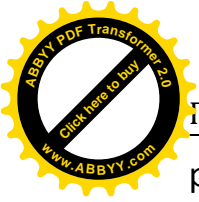
Принциповим положенням становлення суб'єктності студента в структурі професійно-педагогічної діяльності, що розкриває специфіку педагогічної діяльності в загальному контексті майбутньої професії, є отримані студентом знання, що необхідні для активної та відповідальної професійно-педагогічної діяльності, для здійснення різного роду зіставлень та порівнянь, для усвідомлення та оцінювання педагогічних процесів, що відбуваються у навчально-виховному процесі.

Оскільки суб'єктність студента в тих чи інших її проявах розуміємо як співвідношення з його професійно-педагогічною діяльністю, то саморозуміння суб'єкта не може відбуватися без механізмів рефлексії, яку ми визначаємо в якості концептуального положення формування суб'єктності студента до професійно-педагогічної діяльності в університеті.

Різні автори неодноразово робили спроби самостійно визначити сутність педагогічної рефлексії, виходячи з конкретних завдань свого наукового дослідження. Так, з позиції розуміння особистості вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності та суб'єкта спілкування А. Маркова розглядає рефлексію у зв'язку з певними групами педагогічних умінь [5]. Л. Мітіна характеризує педагогічну рефлексію як професійно-значущу властивість особистості, яка входить до групи рефлексивно-перцептивних здібностей вчителя [7]. У контексті професійно-педагогічної підготовки майбутніх педагогів І. Зимня пов'язує педагогічну рефлексію з професійною самосвідомістю вчителя як суб'єкта педагогічної діяльності, соціально відповідального за виховання та навчання [3].

Очевидно, педагогічна рефлексія полягає у способах вирішення професійно-педагогічних завдань; це пов'язано з переосмисленням певних педагогічних ситуацій, перетворенням самого себе, проектуванням особистісного смислу на реальний педагогічний процес. Логіка рефлексивного рівня полягає в тому, що самосвідомість відтворює теоретичні моделі, які стали особистісними критеріями. З цієї позиції відтворюється самоаналіз власних когнітивних та аксіологічних дій, які визнаються своїми, або відчужуються певні способи педагогічної діяльності [2, с. 82].

В останніми роки ці питання стають об'єктом дослідження і вітчизняних учених. Так, О. Сущенко розглядає розвиток механізмів

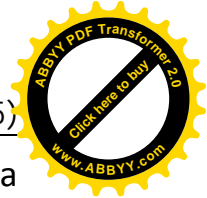
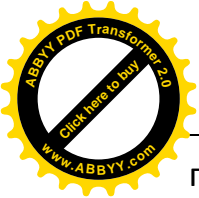
рефлексії майбутніх педагогів у процесі фахової підготовки «як процес вирішення навчальних завдань професійного спрямування і важливим аспектом зазначає педагогічну практику як природне діяльнісне й рефлексивне середовище» [8, с. 99].

З позиції розуміння сутності педагогічної діяльності як кооперації діяльностей суб'єктів навчально-виховного процесу та визначення їх взаємодії як центрального елементу цієї кооперації О. Мирошник розглядає педагогічну рефлексію «як систему процесів, що забезпечують аналіз цілей, завдань, способів, прийомів і предметного змісту самої педагогічної діяльності, викликають трансформацію особистісного ставлення до себе та інших учасників педагогічної взаємодії. Педагогічна рефлексія активізується за наявності когнітивного конфлікту або гострого протиріччя, яке унеможлиблює реалізацію педагогічних цілей учителем наявними способами та знаннями» [6, с. 55].

Оскільки рефлексія є невід'ємною властивістю практичного мислення педагога, яка виявляється при застосуванні теоретичних знань у певній педагогічній ситуації, що вимагає педагогічних дій від майбутнього педагога, тому педагогічна рефлексія набуває своєї значущості в умовах активної діяльності суб'єкта, а саме студента в умовах його практичної навчальної діяльності. Запропоноване розв'язання проблеми цінне тим, що знання, які були набуті завдяки суб'єктному та особистісному досвіду суб'єкта, є рефлексивними знаннями, в основі яких полягає особистісний досвід власної поведінки та переживань студента.

Висновки. Таким чином, принциповим положенням формування суб'єктності студента в структурі професійно-педагогічної діяльності є отримані студентом знання, що необхідні для активної та відповідальної професійно-педагогічної діяльності, для здійснення різного роду зіставлень та порівнянь, для усвідомлення та оцінювання педагогічних процесів, що відбуваються у навчально-виховному процесі. Оскільки формування суб'єктності студента не може відбуватися без механізмів рефлексії, то ми визначаємо педагогічну рефлексію в якості концептуального положення формування суб'єктності студента до професійно-педагогічної діяльності в університеті.

Отже, педагогічна рефлексія направлена на самоорганізацію через усвідомлення самого себе та своєї професійної діяльності з точки зору цілісності свого «Я». По суті, професійна рефлексія забезпечує майбутньому педагогу готовність діяти в ситуації з високим рівнем невизначеності, мобільність у прийнятті рішень, прагнення до реалізації нововведень та інноваційних прийомів, постійну цілеспрямованість на пошук нових, нестандартних шляхів вирішення педагогічних ситуацій, здатність

переосмислювати стереотипи свого професійно-педагогічного та особистісного досвіду. Більш того, особливість педагогічної рефлексії полягає в тому, що вона сприяє формуванню суб'єктності студента університету, виконує перетворюючу функцію та визначає ставлення студента до самого себе як до суб'єкта майбутньої професійно-педагогічної діяльності.

Перспективи подальшого розвитку зазначеної проблеми ми вбачаємо у визначенні педагогічних умов та технологій розвитку педагогічної рефлексії в контексті формування суб'єктності студентів до професійно-педагогічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

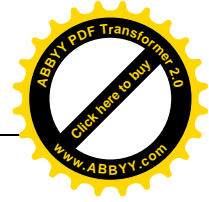
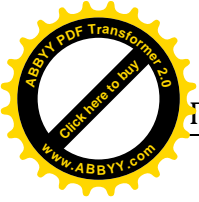
1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности : [монография] / К. А. Абульханова-Славская. – М. : Наука, 1980. – 334 с.
2. Борытко Н. М. Педагог в пространствах современного воспитания: [монография] / Н. М. Борытко. – Волгоград : Перемена, 2001. – 211 с.
3. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2000. – 383 с.
4. Кашлев С. С. Субъектность как профессиональная компетентность педагога / С. С. Кашлев, С. Н. Глазачев, Н. И. Соколова // Вестник Международной академии наук. спец. выпуск. – 2011. – С. 20–25.
5. Маркова А. К. Психология труда учителя / А. К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
6. Мирошник О. Педагогічна рефлексія як чинник вияву творчого потенціалу особистості вчителя / О. Мирошник // Естетика і етика педагогічної дії. Збірник наукових праць. – 2011. – Вип. 2. – С. 47–57.
7. Митина Л. М. Психология труда и профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М. : Логос, 2004. – 320 с.
8. Сущенко О. Г. Развитие профессиональной рефлексии будущих педагогов у процессе фахової підготовки / О. Г. Сущенко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. – 2011. – № 20 (231), Ч. III. – С. 95–101.
9. Уваров Е. А. Субъектная активность как ведущая детерминанта саморазвития студента в современном образовательном пространстве / Е. А. Уваров // Психология в вузе. – 2010. – № 1. – С. 8–25.

РЕЗЮМЕ

С. О. Шехавцова. Педагогическая рефлексия как концептуальное положение формирования субъективности студента к профессионально-педагогической деятельности.

В статье на основе изучения научной литературы представлено теоретическое обоснование педагогической рефлексии как концептуального положения студента, которая обеспечивает будущему педагогу подготовку действовать в ситуации с высоким уровнем неопределенности, умение переосмысливать стереотипы своего профессионально-педагогического и личностного опыта и определение функции рефлексии в системе формирования субъективности студента университета.

Ключевые слова: педагогическая рефлексия, субъектность студента, субъектное пространство, субъектная активность, профессионально-педагогическая деятельность.

SUMMARY

S. Shehavitsova. Pedagogical reflection as a conceptual suggestion of student's forming to professional pedagogical activity.

In the article it is represented on the base of learning scientific literature theoretical conclusion of pedagogical reflection as a conceptual student's state which provides to a future teacher a preparation for action in the situation with a high level of not determination, skills of stereotip's thinking his professional and pedagogical and personal's experience and determination reflection's functions in the system of forming of high school student's stereotip.

Key words: pedagogical reflection, student's subjectivity, subjective space, subjective activity, professional and pedagogical performance.

УДК 87.754+378.14

В. П. Шпак

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького

МОРАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розглянуто соціоморальні і морально-психологічні принципи, що висуваються до професійної діяльності медичних працівників в історії медичної освіти. У контексті виникнення і розвитку медичної деонтології розкрито співвідношення понять «медична деонтологія» і «лікарська етика». Дана характеристика моральних аспектів взаємодії медичних працівників різної кваліфікації між собою та з пацієнтами й їхніми рідними.

Ключові слова: соціоморальні принципи, морально-психологічні принципи, деонтологія, медична освіта, медичні працівники.

Постановка проблеми. Основні вимоги до професійної діяльності будь-яких фахівців традиційно знаходять своє відображення у відповідних їй принципах (від англ. *principle* – правило, що виникло в результаті об'єктивно осмисленого досвіду), що сприймаються як регламентація цієї діяльності певними правилами. Необхідність дотримання таких вимог у період формування ринкових відносин у сучасному суспільстві актуалізує переосмислення моральних основ взаємодії медичних працівників із пацієнтами, хоча сама проблема має давні історичні корені.

Цілком правомірно вважати розробником основних принципів медичної деонтології англійського філософа і правознавця Ієремію Бентама (1748–1832), який представив авторське бачення моралі та обов'язку в опублікованій у 1834 р. праці «Деонтологія, або Наука про мораль». Російський науковець М. М. Петров у 40-х роках ХХ ст. запропонував розглядати деонтологію як один із розділів медичної етики – наукової галузі, що вивчає специфіку виникнення і розвитку лікарської